

BİR GÜVENLİK MESELESİ OLARAK ÇEVRE SORUNLARI*

Environmental Problems as a Security Issue

Pelin ALİYEV**

Öz

Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan iki kutuplu sistemde güvenlik, bir devletin sahip olduğu askeri gücün diğer devlet üzerinde yarattığı tehdit ve endişe çerçevesinde ele alınmaktaydı. Çevresel kaygılar ise, nadiren güvenlik sorunu olarak algılanmaktaydı. Bu yaklaşım, aynı zamanda 1648 Westfalya Antlaşması'ndan bu yana kabul gören geleneksel güvenlik anlayışının da bir ifadesiydi. 1960'lı yıllar itibariyle çevre sorunları gerek akademik olarak gerekse uluslararası konferanslarda bir güvenlik meselesi olarak ele alınmaya başlanmıştır. Ancak bu sorunlar Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle çözümü noktasında uluslararası işbirliğinin zorunlu olduğu küresel bir meseleye dönüşmüştür. Bu çalışmanın amacı, güvenliğin içeriğinin genişlemesine paralel olarak çevre sorunlarının ele alınış biçiminde nasıl bir değişim ve dönüşümün gerçekleştiğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Çevresel Güvenlik, Geleneksel Güvenlik Anlayışı, Yeni Güvenlik Anlayışı, Çevre Sorunları.

Abstract

In the bipolar system that emerged during the Cold War, security was handled within the framework of the threat and anxiety posed by the military power of one state on the other state. Environmental concerns were rarely perceived as a security problem. This approach was also an expression of the traditional understanding of security that has been accepted since the 1648 Treaty of Westphalia. Environmental problems began to be discussed as a security issue both academically and in international conferences from the 1960s. However, with the end of the Cold War, these problems have turned into a global issue for which international cooperation is essential for the solution. The aim of this study is to reveal what kind of change and transformation has taken place in the way environmental problems are handled in parallel with the expansion of the content of security.

Keywords: Security, Environmental Security, Traditional Security Understanding, New Security Understanding, Environmental Problems.

---

* Makale Geliş Tarihi: 16.07.2021 Yayına Kabul Tarihi: 30.08.2021

** Dr. Öğr. Üyesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: pelin.aliyev@hku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2466-2132.

GİRİŞ

Güvenlik, kesin bir tanımının yapılabilmesi noktasında karşılaşılan zorluğa rağmen, hatta belki de tam da bu nedenle, akademik çalışmalarda ve hükümet politikalarında önemli bir yere sahiptir. Köken itibarıyla “olmaksızın; -sız, -siz” anlamına gelen se ile “endişe, dert” anlamına gelen cure kelimelerinin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan Latince kökenli securitas kelimesinden türemiştir. Böylece, güvenlik, etimolojik olarak “dertsiz” veya “derdi olmayan” biçiminde anlaşılmaktadır.¹ Serfati’ye göre²; güvenlik, zıddına değinmeden (güvensizlik) anlamanın imkânsız olduğu bir kavramdır.

Bu bağlamda güvenlik genellikle tehditlerin yokluğu olarak tanımlanmaktadır. Güvenlik; her birey, her toplum, her devlet tarafından arzu edilen bir durumdur. Bu sebeple insanların, toplumların ve devletlerin var oldukları her evrede kullandıkları bir terimdir. Güvenlik, onların varlıklarını koruyabilme ve sürdürebilmeleri noktasında yaşamsal bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir. Tam da bu nedenle güvenlik kavramının çok geniş bir yelpazede kullanıldığı görülmektedir. Bireyin güvenliği, ailenin güvenliği, devletin güvenliği, bölgenin güvenliği, enerji güvenliği, çevre güvenliği gibi çok çeşitli alanlarda güvenlik kavramı ele alınmaktadır.

Son yıllarda dikkat çeken bir başka güvenlik meselesi de çevredir. Çevresel sorunlar, her geçen gün artarken hem bölgesel hem de küresel düzeyde büyük bir tehdide dönüşmüş, böylece çevre-güvenlik ilişkisini ifade etmek üzere çevresel güvenlik kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışma kapsamında da güvenlik kavramı uluslararası ilişkiler bağlamında ve çevre boyutuyla ele alınmakta ve “çevresel güvenlik” kavramı

1 J. Frederik M. Arends, “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: “Güvenlik” Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6(22), 2009, s. 5; Muhittin Demiray-İsmail Hakkı İşcan, “Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Planı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 2008, s. 150.

2 Claude Serfati, “Introduction: L’économie politique de la sécurité”, Claude Serfati, der., *Une économie politique de la sécurité*, KARTHALA Editions, Paris 2009, s. 5.

BİR GÜVENLİK MESELESİ OLARAK ÇEVRE SORUNLARI

üzerinde durulmaktadır. Çalışmada, Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenliğin kapsamının değiştiği, yeni güvenlik meselelerinin ortaya çıktığı ve çevre sorunlarının bir güvenlik meselesine dönüştüğü argümanı vurgulanmaktadır. Çalışmada ilk olarak, geleneksel güvenlik yaklaşımı olarak ifade edilen Realist kuramın 1970'ler itibariyle başlayan, 1990'lar itibariyle hız kazanan değişimi ve yeni güvenlik konularının ortaya çıkışı ele alınmakta, ardından hem yeni hem de küresel bir güvenlik meselesi olarak ele alınan çevre sorunları incelenmekte ve bu sorunların ele alınış biçiminde nasıl bir değişim ve dönüşüm yaşandığı ortaya konmaktadır.

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ GÜVENLİK ANLAYIŞI

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından uluslararası sistem Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile birlikte Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) oluşturduğu iki bloklu bir yapıya dönüşmüştür. Soğuk Savaş adı verilen bu dönemde Batı Bloku'nun liderliğini ABD, Doğu Bloku'nun liderliğini ise SSCB üstlenmiştir.

İlişkileri belirleyen temel unsur, sahip oldukları askeri kapasite ve güçtür. İki kutuplu sistemde bloklardan biri diğeri için tehdit unsuru oluşturmaktadır. Hangi taraf güçlüyse o ilişkilere yön vermektedir. Güvenlik çalışmalarında ise bu dönemde realist güvenlik yaklaşımı hâkim konumdadır. Genel düzenleyici bir otoritenin yokluğu nedeniyle uluslararası ilişkiler alanında güvenlik sürekli ve temel bir sorundur. Böyle bir ortamda 1648 Westfalya Anlaşması'ndan itibaren uluslararası sistemin tek aktörü olarak kabul gören devletler için güçlerini artırmak en önemli amaçtır. Bu düşünceye göre devletlerin kendilerini korumanın dışında herhangi bir alternatifi yoktur.³

3 Paul R. Viott-Mark V. Kauppi, *Uluslararası İlişkiler Teorisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2016, s. 40; Engin İ. Erdem, "İnsani Güvenlik Kavramı Bağlamında Çevre Güvenliği", *Gazi Akademik Bakış*, 10(19), 2016, s. 257-258; Şafak Kaypak, "Çevresel Güvenlik ve Yansımaları (Hatay Örneğinde)", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(35), 2016, s. 22; John Baylis, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", Mustafa Aydın, vd., der., *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012, s. 154.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Ulusal güvenlik denilince çoğu insanın aklına savaş gelir. Savaş ve savaşa hazırlık, modern ulus-devletin doğuşundan bu yana odak noktası olmuştur. Ülkelerin ulusal değerlere verdiği öncelik değişkenlik gösterse de bir ulusun kendini savunma yeteneği her zaman en önemli değeri olmuştur. Ulusal çıkar ulusal güvenliğin ve devlet gücünün korunması ve devamının sağlanmasıdır. Ordunun bu gücü güvence altına almanın geleneksel yolu olması nedeniyle ulusal güvenlik, askeri güç anlamına gelmektedir. Askerî açıdan bakıldığında ulusal güvenlik basit bir ölçüyle hesaplanmıştır. Bir ulusun silahlı kuvvetleri, başka bir ulusun silahlı kuvvetleriyle savaş alanında karşı karşıya geldiğinde hangi taraf üstün güce sahipse savaşı kazanır. Zaferde belirleyici faktör, bir devletin veya devletler ittifakının sahip olduğu askeri güçtür. Güvenlik bu açıdan tamamen devlet temelli bir mesele olarak tanımlanmaktadır.⁴

Analizlerinde temel aktörün devlet olduğu ve ana odakları askeri güç olan realizm taraftarlarına göre güvenlik ya da stratejik meseleler “yüksek politika”; ekonomik ve sosyal meseleler ise “düşük politika” kategorisinde yer almaktadır. Askeri güç dışında kalan çevre, ekonomi, insan hakları vb. meseleler dikkate alınmamaktadır. Devletlerin bekası ve ulusal çıkarların sağlanması her şeyin üzerindedir.⁵ Bununla birlikte, 1970’li yıllar itibarıyla bir devletin tek başına mücadele etmesi neredeyse imkânsız siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunların ortaya çıkmasıyla askeri güç odaklı realist güvenlik yaklaşımı eleştirilmeye başlanmıştır.⁶ Ancak güvenlik yaklaşımlarındaki asıl dönüm noktası Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle ortaya çıkmıştır.

4 Elizabeth Chalecki, *Environmental Security: A Guide to the Issues*, Praeger, USA 2013, s. 1-2.

5 Viotti-Kauppi, *a.g.e.*, s. 40; Erdem, *a.g.m.*, s. 257-258; Kaypak, *a.g.m.*, s. 22.

6 Selahaddin Bakan-Sonay Şahin, “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”, *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 2018, s. 136.

SOĞUK SAVAŞ SONRASI YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI

SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sembolü haline gelen Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla iki kutuplu sistem ortadan kalkmış ve ideolojik kamplaşma sona ermiştir. Bu sebeple tehdit unsurlarının yeniden tanımlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle güvenlik anlayış ve algısı yeniden sorgulanmış, güvenlik kavramı tanımlanırken askeri güç faktörünün sınır aşan sorunların ortaya çıkması sebebiyle yetersiz kaldığı gözlenmiştir.

Küreselleşen dünyada ulusal güvenlik, bölgesel güvenlik gibi konuların yanı sıra güvenliği sağlanması gereken yeni alanlar ortaya çıkmıştır. Ulrich Beck'in de ifadesiyle yeni dönemin koşulları dikkate alındığında "risk toplumunda" yaşamaktayız. Bu çerçevede Soğuk Savaş sonrasında yeni güvenlik konuları ortaya çıkmıştır. İnsan hakları ihlalleri, uluslararası kaçak göç, iklim değişikliği ve küresel ısınma, salgın hastalıklar, uluslararası suç örgütleri, insan kaçakçılığı gibi konular risk faktörleri olarak değerlendirilmektedir.⁷ Bu kapsamda, değişen güvenlik anlayışı gereğince tehdidin tek kaynağı artık ülkeler değildir. Uluslararası güvenliğe yönelik en ciddi tehditler, artık küresel çevre sorunları gibi meselelerden kaynaklanmaktadır.⁸

Bu tür sorunlar, özellikle 1990'lı yıllar sonrasında hem ulusal hem de uluslararası güvenlik kapsamında ele alınmaya başlanmıştır. Bu noktada Kopenhag Okulu'nun çalışmaları büyük önem taşımaktadır. Güvenlikle ilgili çalışmalar yapan ve en önemli araştırmacıları arasında Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde olan Kopenhag Okulu, 1985 senesinde Kopenhag

7 Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, YeniYüzyıl Yayınları, İstanbul 2008, s. 39; Bülent Aras vd., *Araştırma Merkezlerinin Yükselişi: Türkiye'de Dış Politika ve Ulusal Güvenlik Kültürü*, SETA, 2010, s. 21.

8 Rana İzci, "Uluslararası Güvenlik ve Çevre", Faruk Sönmezoğlu, der., *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar*, Der Yayınları, İstanbul 1998, s. 405.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Üniversitesi bünyesinde Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi'nin kurulmasının ardından çalışmalarına başlamıştır. Geleneksel güvenlik yaklaşımlarını eleştiren ve teorilerini de bu kapsamda geliştiren Okul, devletin tek bir aktör olarak görülmesini, bu anlamda devlet merkezli bir anlayışı eleştiriyordu. Ayrıca salt askeri sorunların güvenlik tehdidi yarattığı kabulüne dayanan anlayışa da karşı çıkıyordu.

Başlangıçta Avrupa güvenliği üzerine odaklanmış olmasına rağmen daha sonra askeri güvenliğin yanı sıra askeri olmayan alanların güvenliğine de yönelmiştir.⁹ Bu kapsamda Kopenhag Okulu'na göre güvenliğin beş boyutu vardır. Okul, güvenliği askeri, çevresel, ekonomik siyasi ve toplumsal bağlamda ele almaktadır. Kopenhag Okulu'na mensup düşünürlerden biri olan Barry Buzan'a göre; ulusal güvenlik salt askeri faktörlerle değil, ekonomik, siyasi, çevresel ve toplumsal faktörlerle de ilişkilidir.¹⁰ Klasik askeri odaklı güvenlik anlayışına yönelik eleştirilerde bulunan Buzan'a göre bu güvenlik anlayışı dar kapsamlıdır. İnsanların hayatını etkileyen güvenlik alanlarının da güvenlik kapsamına dahil edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.¹¹ Böylece Kopenhag Okulu, yalnızca askeri tehditlerin değil, askeri olmayan yani siyasi, toplumsal, ekonomik ve çevresel gibi diğer alanlarda ortaya çıkan tehditlerin de toplum açısından bir güvensizlik kaynağı olduğunu ortaya koymaktadır.¹²

Sonuç olarak, bu dönem itibariyle sınır-aşan sorunların ortaya çıkması sebebiyle küresel güvenlik kavramı daha sık kullanılmaya başlanmıştır. Tek aktörün devlet olduğu geleneksel güvenlik anlayışı yerine yeni insan ve toplum temelli güvenlik anlayışları önem kazanmaya başlamıştır. Yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde devletten ziyade birey ve toplumun

9 Nebi Miş, "Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi", *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2), 2011, s. 347; Ozan Bingöl, "Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Sorunları", Hasret Çomak vd., der., *Uluslararası Güvenlik*, Beta Yayınları, İstanbul 2016, s. 21.

10 Aras vd., a.g.e., s. 21.

11 Övgü Kalkan Küçüksoğak, "Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması", *Turan Strateji Araştırmalar Merkezi*, 4(14), 2012, s. 203-204.

12 Miş, a.g.m., s. 347.

BİR GÜVENLİK MESELESİ OLARAK ÇEVRE SORUNLARI

güvenliğine önem atfedilmektedir. Bu yaklaşımda bireyin güvenliği devletin ve sistemin güvenliğini getirecektir. Böylece Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından, güvenlik anlayışının içeriği değişikliğe uğramış, askeri alanın dışında kalan çevresel, ekonomik, siyasi, toplumsal konular da bu kavram kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. Güvenlik sorunsalı, böylece "artık düşman ordusu ile eşdeğer görülmemektedir".¹³

BİR GÜVENLİK MESELESİ OLARAK ÇEVRE SORUNLARI

İki kutuplu sistemde güvenliğin ana unsuru askeri güç idi. Güvenlik kavramı devletin sahip olduğu askeri güç ve kapasite çerçevesinde belirleniyordu. Ancak 1970'li yıllar itibariyle, özellikle petrol krizinin yaşanmasıyla enerji, gıda ve ekonomik güvenlik gibi yeni güvenlik konuları ortaya çıkmaya başlamıştır. İki kutuplu düzenin sona ermesiyle güvenlik kavramına ilişkin bakış açısında değişiklik yaşanmış ve kavram salt siyasi ve/veya askeri tehdit boyutuyla değil; bunun yanında çevresel, ekonomik ve toplumsal boyutların da dikkate alındığı bir yaklaşımla ele alınmaya başlanmıştır. Güvenlik kavramının içeriğinin genişlemesinin en önemli sebeplerinden birisi insan faaliyetleri sonucu tehlike arz eden çevre sorunlarının ortaya çıkmasıdır.

İklim değişikliği, asit yağmuru, ormansızlaşma, doğal kaynakların tahribatı en önemli çevre sorunları arasında sayılmaktadır. Çevre sorunlarının, 1970'li yıllar itibariyle, fakat esas olarak 1990'lı yıllar sonrasında güvenlik kavramı ile birlikte ele alındığı görülmektedir. Çevre sorunlarının güvenlik ile birlikte ele alınması ise çevresel güvenlik kavramını ortaya çıkarmıştır.¹⁴

¹³ Kaypak, a.g.m., s. 20.

¹⁴ Nesrin Algan, "Türk Boğazları'nda Çevresel Güvenlik", *Mülkiye Dergisi*, 26(234), 2014, s. 21.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Çevresel güvenlik fikri, çevresel bozulmayı güvenliğe bir tehdit olarak entegre etmeye çalışır. Zira çevre sorunlarının insan sağlığı ve yaşam kalitesi üzerindeki etkisini en aza indirmek ve uzun vadede gezegenin varlığını koruması için karşılaşılan zorlukları ve verilen mücadeleyi görmezden gelmek giderek zorlaşmıştır.¹⁵ Bu çerçevede çevre sorunları da bir güvenlik meselesi olarak görülmeye başlanmıştır. Çevresel güvenlik, salt bir insanı, bir topluluğu veya bir ülkeyi değil tüm dünyayı ilgilendiren bir sorundur. Dolayısıyla küresel bir nitelik taşımaktadır. Çevresel tahribat kaynaklı olumsuz gelişmeler hem ulusal hem de uluslararası düzeyde istikrarsızlık, uyuşmazlık ve hatta çatışmalara yol açma potansiyeli taşımaktadır. Bu durum hükümetleri söz konusu sorunları önleyebilmek ve ortadan kaldırmak üzere işbirliği yapmaya sevk etmiştir.¹⁶

Esasen 1960'lı yılların başlarına kadar kimse çevreden ne ulusal ne de uluslararası bir mesele olarak bahsetmiyordu. Bu konuda neredeyse hiçbir uluslararası sözleşme ya da ulusal seviyede yasal bir düzenleme yoktu. Yine henüz hiçbir ülkede Çevre Bakanlığı gibi çevre konusunda bakanlık düzeyinde bir resmi kurum oluşturulmamıştı.

Çevre hareketleri ise yeni yeni ortaya çıkmaya başlamıştı.¹⁷ Ancak 1960'lar itibarıyla çevre sorunlarını konu alan ve bu sorunların ciddiyetine dikkat çeken birçok eser yayınlanmaya başlanmıştır: Rachel Carson'ın 1962 yılında yayınladığı Sessiz Bahar (Silent Spring) isimli eser, diğer eserler arasında ayrı bir yere sahiptir. Öyle ki; ABD Eski Başkan Yardımcısı Al Gore, eserin otuzuncu yıl baskısının önsözünde söz konusu eser için "tarihin seyrini değiştiren" ifadesini kullanmıştır. Sessiz Bahar, modern çevre hareketinin başlangıcı sayılmaktadır. Çevresel tahribatın yanında insanların yakalanabileceği ölümcül hastalıkların da incelendiği eserde pestisitlerin çevreye ve insan sağlığına nasıl zarar verdiği üzerinde

15 Evelyne Dufault, "Revoir Le Lien Entre Dégradation Environnementale et Conflit: L'insécurité Environnementale Comme Instrument de Mobilisation", *Cultures et Conflits*, 54, 2004, s. 105.

16 Algan, a.g.m., s. 21.

17 Michel Frédérick, "La sécurité environnementale: éléments de définition", *Études internationales*, 24(4), 1993, s. 755.

BİR GÜVENLİK MESELESİ OLARAK ÇEVRE SORUNLARI

durulmaktadır. Carson, eserinde esas olarak bütünde her şeyin birbiriyle ilişkili olduğu, insanın söz konusu bütünün bir parçası olduğu, insan sağlığı ile doğanın sağlıklı bir biçimde işlemesi arasında yakın bir ilişki olduğu ve doğanın sağlığını tehdit eden faktörlerin aynı zamanda insanı da tehdit edeceği düşüncesine dikkat çekmektedir.¹⁸

Sessiz Bahar eserine 1963 yılında Stewart Udall'ın Sessiz Bunalım (The Quiet Crisis), 1965 yılında Jean Dorst'un Doğa Ölmeden Önce (Before Nature Dies), 1966 yılında Rolf Edberg'in Bir Toz Zerresi Üzerinde (On The Shred of a Cloud) ve 1970 yılında Max Nicholson'ın Çevresel Devrim (The Environmental Revolution) isimli eserleri eşlik etmiştir.¹⁹ Yine 1967 yılında Lynn White Jr tarafından Ekolojik Krizin Tarihsel Kökenleri (The Historical Roots of Our Ecological Crisis), 1968 yılında Garnett Hardin tarafından Ortak Malların Trajedisi (The Tragedy of the Commons) ve Paul Ehrlich tarafından Nüfus Patlaması (The Population Bomb) isimli eserler bu dönemin dikkat çeken çalışmalarıdır.

Çevre ve güvenlik arasındaki ilişkinin ortaya konulması noktasında 1971 yılında Richard Falk tarafından yayınlanan "Tehlikedeki Gezegen (This Endangered Planet) isimli ayrı bir öneme sahiptir. Falk, eserinde kaynak kıtlığı ile şiddet arasında nasıl bir bağ olduğunu ortaya koymuş ve kaynaklar üzerinde daha büyük payı olanların sahip olduklarını korumak için daha az paya sahip olanlarla mücadele içinde olduğunu ifade etmiştir. Falk, her ne kadar doğrudan çevresel güvenlik kavramını kullanmasa da kavramın ana unsurlarını ortaya koymuştur.²⁰

18 Ufuk Özdağ, "Sessiz Bahar'dan Sonra Ses Getiren Elli Yıl: Kadın, Çevre, Sağlık", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2), 2011, s. 186.

19 Ferhunde Hayırseder Topçu, *Küreselleşme ve Uluslararası Çevre Politikaları: Yönetimden 'Yönetişime' Geçiş Sorunu*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2007, s. 21.

20 Jon Barnett, *The Meaning of Environmental Security-Ecological Politics and Policy in the New Security Era*, Zed Books, Londra 2001, s. 37; Çağla Vural, "Çevresel Güvenliğin Gelişimi", *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 6(1), 2018, s. 28.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

1972 yılında ise Massachusetts Institute of Technology (MIT) tarafından Büyümenin Sınırları (The Limits of Growth) adlı bir rapor yayınlanmıştır. Rapora göre küresel düzeyde büyümeyi belirleyen 5 parametre vardır: Nüfus, tarımsal üretim, doğal kaynaklar, endüstriyel üretim ve kirlilik. Rapor; endüstriyel yatırım, tarımsal yatırım ve doğum oranında %40'lık bir azalmayı öneriyordu. Aksi takdirde küresel bir krizin kaçınılmaz olduğunu belirtiyordu.

Öte yandan 1972 yılında düzenlenen Stockholm İnsan ve Çevre Konferansı'nın, uluslararası çevre politikalarında bir milat olduğunu belirtmek gerekir. Bu konferans, çevre sorunlarının devletler tarafından ulusal gündem maddesi olarak ele alınmasını mümkün kılmasının yanında evrensel bir endişe ve sorun olarak da görülmesini sağlamıştır. Konferansta "Bir Tek Dünyamız Var" sloganından hareket edilerek dünyada var olan kaynaklardan faydalanmanın eşit hak ve sorumluluk doğurduğuna dikkat çekilmiştir. Konferansın sonuçlarından biri Birleşmiş Milletler Çevre Programı (United Nations Environment Programme)'nin kurulmasıdır. Birleşmiş Milletler bünyesinde çevreye ilişkin faaliyetleri düzenlemek amacıyla kurulmuştur. Böylece çevre sorunlarına ilişkin uluslararası işbirliğinin kurumsallaştırılması adına önemli bir adım atılmıştır.²¹

1970 ve 1980'li yıllar itibariyle ulusal güvenlik kavramının içeriği genişlemeye başlamış ve kavramın çevresel öğeleri de kapsayacak biçimde yeniden ele alındığı ve tanımlandığı, böylece güvenlik ve çevre ilişkisinin gelişmeye başladığı görülmektedir.²² Sanayileşmenin dünya üzerinde yol açtığı çevresel bozulmaların devletleri etkilemeye başlamasıyla birlikte güvenliğin çevresel boyutunun olup olmadığı güvenlik çalışmalarının önde gelen tartışma konularından birisi olmuştur. Nitekim 1977 yılında Lester R.

²¹ Topçu, a.g.t., s. 35.

²² Kaypak, a.g.m., s. 24.

BİR GÜVENLİK MESELESİ OLARAK ÇEVRE SORUNLARI

Brown tarafından yayınlanan “Redefining National Security” adlı makalede güvenlik üzerindeki askeri tekeli ve dünya ekonomisinin askerileştirilmesini eleştirmiştir.

Bahse konu olan durum insan-doğa ilişkisi ile alakalı tehditlerin görmezden gelinmesine yol açmaktadır. Brown, çalışmasında çevre sorunlarının uluslar açısından ulusal güvenliğin yeniden tanımlanmasını gerekli kılacak derecede dikkate değer bir tehdit oluşturduğunu ileri sürmektedir. Ulusal güvenlik kurumlarının yeni tehditler karşısında faydasız olduğuna ve küresel nitelikteki sorunlar karşısında yeni bir güvenlik vizyonunun gerekliliğinin altını çizmekte ve uluslararası işbirliğinin zaruri olduğuna dikkat çekmektedir.²³

Daha sonra birçok yazar ulusal güvenlik ile çevre konularını bir arada kullanmıştır. Örneğin, 1983 yılında Richard Ullman tarafından “Güvenliğin Yeniden Tanımlanması (Redefining Security) başlıklı makalesinde ulusal güvenlik kavramını daha geniş bir kapsamda ele almış ve askeri olmayan tehditleri de kavramın kapsamına dahil etmeye çalışmıştır. O’na göre, salt askeri bir mesele olarak ele alınan güvenlik, gerçeğin çarpıtılmış bir resmidir.

Bu noktada Ullman, ulusal güvenliğin yalnızca askeri tehditler bağlamında tanımlanmasının yanılğıya yol açacağı uyarısında bulunmaktadır. Üstelik bu durum, devletleri askeri tehditlere yoğunlaştırır ve daha ciddi olabilecek tehditlerin görmezden gelinmesine yol açar. Norman Myers “Ultimate Security” isimli eserinde çevre ile ilgili konuların güvenlik kapsamında ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Çevre-güvenlik

23 Barnett, a.g.e., s. 37-38; Marc Hufty, “La sécurité environnementale: un concept à la recherche de sa définition”, Claude Serfati, der., *Une économie politique de la sécurité*, KARTHALA Editions, Paris, 125; Chalecki, a.g.e., s. 5.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ilişkisini tartışan Myers, çevresel bozulmaların şiddet içerikli çatışmalara neden olacağına dikkat çekmektedir. O'na göre, çevresel güvenlik, "nihai güvenlik"tir. 1986 yılında Westing, kaynak savaşlarının önlenmesi amacıyla uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi gerektiği fikrini savunmuş ve çevre sorunlarının çözümü için devletler arasında işbirliği yapılmasının gerekliliği üzerinde durmuştur. O'na göre kalkınma, çevre ile uyumlu gerçekleşmelidir.²⁴

Ortak Geleceğimiz adlı rapor, çevre ile güvenlik arasındaki ilişkiye dikkat çeken ilk uluslararası belge olma özelliğine sahiptir. Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından 1987 tarihinde hazırlanan ve sürdürülebilir kalkınmanın ana tema olarak belirlendiği Ortak Geleceğimiz adlı raporda çevre, barış ve güvenlik etkileşimine vurgu yapılmaktadır.²⁵ Raporda ayrıca siyasi gerilimler ile askeri çatışmaların hem nedeni hem de sonucu olarak çevresel baskılara dikkat çekilmektedir. Raporda insanların hayatta kalabilmelerinin yeryüzüne bağlı olduğu gerçeği üzerinde durulmuş ve bu gerçekten yola çıkarak doğal kaynakların tüketilmeden ve çevre kirletilmeden sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması tavsiye edilmiştir.²⁶ Ayrıca doğal kaynaklar üzerinde hak iddia edebilmek ya da kontrollerini devam ettirebilmek için ulusların mücadele içinde oldukları üzerinde durulmakta ve doğal kaynakların azalması ve üzerindeki rekabetin yoğunlaşmasıyla çatışmaların şiddetlenme tehlikesine dikkat çekilmektedir.²⁷

Soğuk Savaş döneminin sonlarına doğru çevre güvenliği meselesi yeniden incelenmeye başlanmıştır. 1989 yılında Jessica Mathews, güvenliğin çevresel tehditleri kapsayacak biçimde yeniden tanımlanması

24 Barnett, a.g.e., s. 39-40; Vural, a.g.m., s. 29; Hufty, a.g.e.: 125; Chalecki, a.g.e., s. 5-6.

25 Şafak Kaypak, "Çevresel Güvenlik ve Sınırşan Çevre Suçları", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38, 2013, s. 16.

26 Gro H. Brundtland, *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*, United Nations General Assembly document A/42/427, 1987.

27 İbrahim Mazlum, "Çevre ve Güvenlik İlişikisine Tanımsal Bir Yaklaşım", Ayhan Kaya-Günay Göksu Özdoğan, der., *Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 338.

BİR GÜVENLİK MESELESİ OLARAK ÇEVRE SORUNLARI

gerektiği çağrısında bulunmuştur. Aynı yıl David Wirth, Foreign Policy’de yayınlanan bir yazısında Amerika Birleşik Devletleri’nin ısınmadan kaynaklı deniz seviyesindeki yükselmeden önemli ölçüde zarar göreceğine dikkat çekmiş ve politika yapıcıların bu durumu dikkate almaları gerektiğini konusunda uyarıda bulunmuştur. Norman Myers, Orta Doğu’da su güvenliği, El Salvador’da toprak erozyonu ve Meksika’da göç gibi çevresel kaynaklı sorunların çatışmaya dönüşme potansiyeline işaret etmiştir. Myers, tanklardan olduğu kadar ağaçlardan da uzun süreli güvenliğin elde edilebileceği zamanlar gelebilir mi sorusuyla çevre-güvenlik ilişkisine dikkat çekmiştir.²⁸

Ulusal güvenlik, geleneksel olarak devlet sınırlarının askeri olarak savunulması ile ilgili bir mesele olarak görülmüştür. Ancak şimdi, iklim değişikliği, ormansızlaşma ve aşırı hava olayları gibi küresel çevre olaylarının tamamının ulusal güvenlik üzerinde etkisi olduğu kabul edilmektedir. Bu, ulusal çıkarlarını korumak veya güçlendirmek isteyen herhangi bir ulusun yalnızca kendi topraklarında çevre sorunlarıyla mücadele etmeye hazır olması değil, aynı zamanda çevre sorunlarını iyileştirmek için dünya sahnesinde diğer uluslarla işbirliği yapması anlamına gelmektedir.²⁹ Çevre konusunun uluslararası ilişkiler dünyasını istila ettiğini ifade eden Frédérick’e göre³⁰, bu durum özellikle petrol tankeri Exxon Valdez’in karaya oturması ve büyük ölçüde küresel ekolojik sorunların araştırıldığı G-7’nin Paris Zirvesi gibi gelişmelerin çevrenin önemli bir medyatik ve diplomatik mesele olarak ortaya çıkmasını sağladığı 1989 yılından beri açıkça görülmektedir.

Daha sonra ise, 1992 yılında düzenlenen Rio de Janeiro’daki Dünya Zirvesi’ne kadar çevre konulu diplomatik girişimlerin ve uluslararası konferansların gerçek anlamda bir yükselişine tanık olunmuştur. Böylece

²⁸ Chalecki, a.g.e., s. 6.

²⁹ Chalecki, a.g.e., s. 1.

³⁰ Frédérick, a.g.m., s. 753.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

1990'lı yıllar itibariyle çevre sorunlarının küresel ölçekte etkileri olan bir mesele olduğu gerçeğinin vurgulandığı açık bir şekilde görülmektedir. Çevre sorunları, uluslararası toplumun öncelikli ilgilenmesi ve çözüm üretmesi gereken küresel bir soruna dönüşmüştür. Dolayısıyla bu sorunların sınır aşan bir niteliğe sahip olduğu ifade edilmektedir.³¹ Nitekim Courtois, Péreau ve Tazdaït'in de belirttiği gibi³², küresel çevre sorunları, her biri ondan az ya da çok sorumluyken aynı zamanda mustarip olan gezegendeki tüm ülkeleri etkileme özelliğine sahiptir.

Bu durum çevre sorunlarının sadece ulusal güvenliğin değil, uluslararası güvenliğin de bir meselesi haline geldiğinin göstergesidir. Bu kapsamda ortaya çıkan çevresel tehditlerle mücadele için çokuluslu süreç ve mekanizmaların işletilmesi zaruri olmuştur. Nitekim 1992 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından yayınlanan bir bildirme ile yeni ve daha bütünsel bir güvenlik yaklaşımının kabul edildiği ilan edilmiştir.³³

Çevre sorunlarının yarattığı tahribat, çeşitli toplantı veya forumlarda ele alınmaya başlanmış ve raporlarda soruna dikkat çekilmiştir. Örneğin 26-28 Mart 1999 tarihlerinde Schwerin toplanan G8 Çevre Bakanları Toplantısı sonuç bildirgesi çevre-güvenlik ilişkisini vurgulayan bir başka uluslararası belgedir. Çevresel bozulma, kaynak kıtlığı ve bunun yol açtığı sosyo-politik etkiler iç savaş ve devletler arasında çatışmalara yol açabileceği veya şiddetlendirebileceği için güvenlik açısından potansiyel tehdit kapsamında değerlendirilmiştir. Bu nedenle uluslararası kurumların çevresel baskı ve güvenlik arasındaki ilişkiye verdikleri önemin giderek arttığını memnuniyetle karşıladıklarını ifade etmişlerdir.³⁴ Yine 2009

31 Kaypak, a.g.m., s. 24.

32 Pierre Courtois, Jean-Christophe Péreau et Tarik Tazdaït, "Une approche évolutionnaire des négociations internationales en présence de problèmes environnementaux globaux", *Recherches économiques de Louvain*, 70, 2004, s. 31.

33 Kaypak, a.g.m., s. 24.

34 "G8 Environment Ministers Communiqué", *G8 Environment Ministers*, <http://www.g8.utoronto.ca/environment/1999schwerin/communique.html> (Erişim Tarihi: 13.06.2022).

BİR GÜVENLİK MESELESİ OLARAK ÇEVRE SORUNLARI

yılında Global Humanitarian Forum tarafından yayınlanan “Sessiz Krizin Anatomisi” başlıklı rapor kapsamında iklim değişikliğinden kaynaklı her yıl neredeyse 300 bin insanın hayatını kaybettiği, 325 milyon insanı önemli derecede etkilendiği ve ekonomik olarak 125 milyar dolarlık bir kaybın yaşandığı ortaya konulmuştur.³⁵

Çevre sorunları, realist yaklaşımda “düşük politika” kapsamında yer almaktaydı. Ancak bu tür sorunlar özellikle ekonomi ve ulusal güvenlik sorunları arasındaki potansiyel bağlantılar nedeniyle “yüksek politika” kategorisine artık oldukça yakın.³⁶ Çevre sorunlarına, son dönemde birçok akademik çalışmada da çatışmaya yol açan ya da yol açma potansiyeline sahip bir mesele olarak dikkat çekilmektedir. Çevresel bozulma ile şiddetin patlak vermesi arasındaki ilişkiyi araştıran bir dizi çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmalar genel olarak çevre sorunlarının çatışmaya yol açıp açmadığı sorusuna cevap aramaktadır. Çevre-çatışma arasında bağ kuran çalışmaların çoğu, belirli ülke veya bölgelere ilişkin nitel vaka incelemeleridir.

Bunlar arasında en bilineni Kanada Toronto Üniversitesi’nden Thomas Homer-Dixon öncülüğündeki araştırma grubunun yürüttüğü çalışmadır. Bu araştırma grubu tarafından çatışmaların çevresel kıtlıktan kaynaklanıp kaynaklanmadığı analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında yenilenebilir doğal kaynaklarda yaşanabilecek bir kıtlığın aşamalı olarak etnik çatışmalara, isyanlara, darbelere ve iç savaşa yol açacağı ortaya konulmuştur. Böylece siyasal, ekonomik ve toplumsal istikrarsızlığın yaşanacağına dikkat çekilmektedir.³⁷ Bir diğer önemli araştırma Zürih’te bulunan Çevre

35 Global Humanitarian Forum, *Human Impact Report: Climate Change-The Anatomy of a Silent Crisis*, Geneva 2009.

36 Philippe Le Prestre, “Sécurité environnementale et insécurité internationales”, *Revue Québécoise de droit international*, 11(1), 1998, s. 290.

37 Ayşegül Kibaroğlu, “Çevre Sorunlarının Uluslararası Güvenliğe Etkileri”, *Dördüncü Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Güvenliğin Yeni Boyutları ve Uluslararası Örgütler*, Genelkurmay ATASE SAREM, 31 Mayıs-2 Haziran 2007, İstanbul 2007, s. 218; Hufty, a.g.e., s. 125-126.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ve Çatışmalar Projesi (ENCOP) kapsamında yürütülmektedir. Bu proje kapsamında çevresel tahribat ile fiili veya olası çatışmalar arasındaki nedensel ilişki araştırılmaktadır. Aynı zamanda çatışmaları önlemeye dönük barışçıl çözüm yolları üretmek de grubun çalışma konuları arasında yer almaktadır.³⁸

Öte yandan çevre sorunlarını insani güvenlik bağlamında inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır. İnsani güvenlik kavramına ilk kez 1994 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Raporu'nda yer verilmiştir. Söz konusu raporda insanların gündelik yaşamlarında karşı karşıya kaldığı sorunlara değinilmiştir. Bu kapsamda hastalıklar, açlık, işsizlik, suçlar, toplumsal çatışmalar, siyasi baskılar ve çevresel tehlikeler insanların güvenliğine tehdit oluşturan unsurlar olarak sıralanmıştır.

Ayrıca raporda insani güvenliğin yedi temel bileşeni olduğu ileri sürülmüştür. Bunlar; ekonomik güvenlik, gıda güvenliği, sağlık güvenliği, çevresel güvenlik, kişisel güvenlik, topluluk güvenliği ve siyasi güvenlik. Raporda insani güvenlik sorunlarının ulus-aşırı özelliğine dikkat çekilmektedir. Başka bir ifadeyle, dünyanın bir yerinde meydana gelen insani güvenlik sorunu, diğer yerleri de etkileyebilmektedir. Ayrıca raporda çevrenin tahribatı, 21. Yüzyılda insani güvenlik açısından asıl tehlike yaratacak sorunlar arasında yer almaktadır.³⁹

Bu aşamada çevre sorunları iklim göçü meselesine de kaynaklık ettiği görülüyor. Göçün sebepleri genellikle siyasi, ekonomik, toplumsal gibi bir dizi faktör temelinde ele alınırken artık çevre sorunları da bir göç nedeni olarak araştırmalara giderek daha fazla konu olmaya başlamıştır. Çevre yaşanan değişim ve çevresel tahribat toplumların yaşam koşullarını derinden etkilemekte ve insanları göç etmeye zorlamaktadır. Esasen çevresel faktörlerden kaynaklanan göçler yeni bir olgu değildir. Ekilebilir

³⁸ Hufty, a.g.e., s. 126.

³⁹ United Nations Development Program, *Human Development Report*, 1994, s. 22-34.

BİR GÜVENLİK MESELESİ OLARAK ÇEVRE SORUNLARI

tarım toprakların azalması, doğal kaynakların tükenmesi, deprem vb. afetlerin yaşanması ve buna benzer başka çevresel olaylar nedeniyle insanlar eski zamanlardan beri göç etmektedir.⁴⁰

Çevre sorunları ile göç arasındaki ilişki yeni kavramların türemesine zemin hazırlamıştır. Bunlardan biri de çevresel değişimler sebebiyle geçici ya da sürekli olarak yer değiştiren insanlar için kullanılan çevresel mülteci kavramıdır. Yine küresel iklim değişikliğinden kaynaklı olarak yer değiştirmek zorunda kalan insanlar için iklim mültecileri kavramı kullanılmaktadır.⁴¹ Bu tür göçler salt insanlar açısından olumsuz sonuçlar doğurmamakta, aynı zamanda bölgesel ve hatta uluslararası güvenliği de tehdit etmektedir.⁴²

SONUÇ

Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan iki kutuplu sistemde güvenlik, bir devletin sahip olduğu askeri gücün diğer devlet üzerinde yarattığı tehdit ve endişe çerçevesinde ele alınmaktaydı. Güvenlik, uzun bir dönem devletin toprak bütünlüğüne, bağımsızlığına ve temel değerlerine yönelik askeri tehdidin yokluğu şeklinde yorumlanmıştır. Bu yaklaşım, aynı zamanda 1648 Westfalya Antlaşması'ndan bu yana kabul gören geleneksel güvenlik anlayışının da bir ifadesidir. Bu çerçevede güvenlik kavramı Soğuk Savaş'ın bitişine kadar askeri güç unsurunun kıskacı altında varlığını sürdürmüştür.

İki kutuplu dünya düzenin sona ermesiyle birlikte yeni dünya düzeninde tehdit ve güvenlik kavramlarının içerikleri de değişime uğramış ve yeni bir güvenlik anlayışı ortaya çıkmıştır. Çevre sorunları, yeni dünya düzeninin en önemli tehdit ve güvenlik konularından birisi haline gelmiştir. 1970'li yıllar itibarıyla çevre sorunlarına dikkat çeken eserlerin ilk nüveleri ortaya

40 Nuray Ekşi, "İklim Mültecileri", *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4, 2016, s. 14.

41 Fırat Harun Yılmaz-Mücahit Navruz, "Küresel İklim Değişikliği, İklim Mültecileri ve Güvenlik", *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı, 2019, s. 257.

42 Ekşi, a.g.m., s. 14.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

çıkarmakla birlikte esas olarak 1990'lı yıllar itibariyle geleneksel güvenlik anlayışı karşısında yeni güvenlik anlayışının güç kazanmasıyla çevre sorunları hem akademik dünyada hem de çeşitli uluslararası toplantı ve forumlarda ele alınmaya başlanmış ve raporlarda bu sorunlara ve yarattığı ve yaratabileceği etkilere dikkat çekilmiştir.

Çevre sorunlarının sınır aşan bir niteliğe sahip olması, her şeyden önce devletler arasında işbirliğini gerekli ve zorunlu kılmaktadır. Meselenin sadece ulusal bazda ele alınması ve çözümler üretilmesi yeterli olmamakta uluslararası dayanışma önem taşımaktadır. Sonuç olarak, çevre sorunları çözümü için uluslararası işbirliğini gerekli kılan küresel bir meseledir. Böylece güvenliğin içeriğinin genişlemesine paralel olarak çevre sorunlarının ele alınış biçiminde önemli değişim ve dönüşümün gerçekleştiği açık bir şekilde görülmüştür.

Pelin ALİYEV

BİR GÜVENLİK MESELESİ OLARAK ÇEVRE SORUNLARI

KAYNAKÇA

"G8 Environment Ministers Communiqué", G8 Environment Ministers, <http://www.g8.utoronto.ca/environment/1999schwerin/communique.html> (Erişim Tarihi: 13.06.2022).

ALGAN, Nesrin, "Türk Boğazları'nda Çevresel Güvenlik", *Mülkiye Dergisi*, 26(234), 2014, s. 21-34.

ARAS, Bülent vd., *Araştırma Merkezlerinin Yükselişi: Türkiye'de Dış Politika ve Ulusal Güvenlik Kültürü*, SETA, 2010.

ARENDS, J. Frederik M., "Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: "Güvenlik" Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6(22), 2009, s. 3-33.

BAKAN, Selahaddin-Sonay Şahin, "Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler", *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 2018, s. 135-152.

BARNETT, Jon, *The Meaning of Environmental Security—Ecological Politics and Policy in the New Security Era*, Zed Books, Londra 2001.

BAYLIS, John, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", Mustafa Aydın vd., der., *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012, s. 153-166.

BİNGÖL, Ozan, "Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Sorunları", Hasret Çomak vd., der., *Uluslararası Güvenlik*, Beta Yayınları, İstanbul 2016, s. 17-44.

BRUNDTLAND, Gro H., *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*, United Nations General Assembly document A/42/427, 1987.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

CHALECKI, Elizabeth. L., *Environmental security: a guide to the issues*, Praeger, USA 2013.

COURTOIS, Pierre vd., "Une approche évolutionnaire des négociations internationales en présence de problèmes environnementaux globaux", *Recherches économiques de Louvain*, 70, 2004, s. 31-51.

DEDEOĞLU, Beril, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Yeniüzyıl Yayınları, İstanbul 2008.

DEMİRAY, Muhittin-İsmail Hakkı İşcan, "Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Planı", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 2008, s. 141-170.

DUFAULT, Evelyne. "Revoir Le Lien Entre Dégradation Environnementale et Conflit: L'insécurité Environnementale Comme Instrument de Mobilisation", *Cultures et Conflits*, 54, 2004, s. 105-31.

EKŞİ, Nuray, "İklim Mültecileri", *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4, 2016, s. 10-58.

ERDEM, Engin İ., "İnsani Güvenlik Kavramı Bağlamında Çevre Güvenliği", *Gazi Akademik Bakış*, 10(19), 2016, s. 255-281.

FRÉDÉRIC, Michel, "La sécurité environnementale: éléments de définition", *Études internationales*, 24(4), 1993, s. 753-765.

Global Humanitarian Forum, Human Impact Report: Climate Change-The Anatomy of a Silent Crisis, Geneva 2009.

HUFTY, Marc, "La sécurité environnementale: un concept à la recherche de sa définition", Claude Serfati, der., *Une économie politique de la sécurité*, KARTHALA Editions, Paris 2009, s. 117-139.

İZCİ, Rana, "Uluslararası Güvenlik ve Çevre", Faruk Sönmezoğlu, der., *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar*, Der Yayınları, İstanbul 1998, s. 403-424.

BİR GÜVENLİK MESELESİ OLARAK ÇEVRE SORUNLARI

KALKAN KÜÇÜKSOLAK, Övgü, "Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması", 4(14), 2012, s. 202-208.

KAYPAK, Şafak, "Çevresel Güvenlik ve Sınıraşan Çevre Suçları", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38, 2013, s. 11-22.

KAYPAK, Şafak, "Çevresel Güvenlik ve Yansımaları (Hatay Örneğinde)", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(35), 2016, s. 19-34.

KİBAROĞLU, Ayşegül, "Çevre Sorunlarının Uluslararası Güvenliğe Etkileri", *Dördüncü Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Güvenliğin Yeni Boyutları ve Uluslararası Örgütler*, Genelkurmay ATASE SAREM, 31 Mayıs-2 Haziran 2007, İstanbul 2007, s. 211- 223.

LE PRESTRE, Philippe, "Sécurité environnementale et insécurité internationales", *Revue Québécoise de droit international*, 11(1), 1998, s. 271-291.

MAZLUM, İbrahim, "Çevre ve Güvenlik İlişisine Tanımsal Bir Yaklaşım", Ayhan Kaya-Günay Göksu Özdoğan, der., *Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 333-360.

MİŞ, Nebi, "Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2), 2011, s. 345-381.

ÖZDAĞ, Ufuk, "Sessiz Bahar'dan Sonra Ses Getiren Elli Yıl: Kadın, Çevre, Sağlık", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2), 2011, s. 179-199.

SERFATI, Claude, "Introduction: L'économie politique de la sécurité", Claude Serfati, der., *Une économie politique de la sécurité*, KARTHALA Editions, Paris 2009, s. 5-19.

TOPÇU, Ferhunde Hayırsever, *Küreselleşme ve Uluslararası Çevre Politikaları: Yönetimden 'Yönetişime' Geçiş Sorunu*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2007.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

United Nations Development Program, *Human Development Report*, 1994.

VIOTTI, Paul R-Mark V. Kauppi, *Uluslararası İlişkiler Teorisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2016.

VURAL, Çağla, "Çevresel Güvenliğin Gelişimi", *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi*, 6(1), 2018, s. 20-38.

YILMAZ, Fırat Harun-Mücahit Navruz, "Küresel İklim Değişikliği, İklim Mültecileri ve Güvenlik", *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı, 2019, s. 255-270.

STRUCTURED ABSTRACT

Security is a term that people, societies and states use at every stage of their existence. Security is considered as a vital necessity to protect and maintain their existence. For this very reason, it is seen that the concept of security is used in a very wide range. The concept of security is discussed in various fields such as human security, state security, regional security, energy security, and environmental security. In this study, the concept of security is discussed in the context of international relations and the environmental dimension, and the concept of “environmental security” is emphasized. In the study, it is emphasized that the scope of security has changed in the post-Cold War period, new security issues have emerged and environmental problems have turned into a security issue.

Security, which is one of the major research topics in the international relations discipline, was treated primarily with a military aspect until the end of the Cold War, and non-military elements have not been considered as a threat to either national security or international security. In the bipolar system that emerged during the Cold War, security was handled within the framework of the threat and anxiety posed by the military power of one state on the other state. This approach is also an expression of the traditional understanding of security that has been accepted since the 1648 Treaty of Westphalia. During the Cold War, many problems that did not emerge or were ignored in the structure of the bipolar system began to take place among the security perceptions in the new world order. In this context, the concept of security continued to exist under the grip of military power until the end of the Cold War.

After the end of the Cold War, however, the concept was redesigned and expanded to include various threat elements. At this point, the work of the Copenhagen School is of great importance. Criticizing traditional security approaches and developing its theories in this context, the School

opposed the understanding of seeing the state as the sole and main actor and perceiving only military problems as a security threat. The Copenhagen School considers security in five dimensions: military, political, economic, social and environmental. According to Barry Buzan, one of the members of this School, national security is closely related not only to military factors, but also to economic, political, environmental and social factors. Thus, new non-military elements that pose a threat to security were included in the security concept, including environmental problems. As of the 1990s, it is clearly seen that the fact that environmental problems are a global issue has been emphasized although the first international document that draws attention to the environment-security links is the report of the UN World Commission on Environment and Development, Our Common Future, dated 1987, whose main theme is sustainable development.

The damage caused by environmental problems is discussed in various meetings or forum and attention is drawn to the problem in the reports. The extent of the environmental problems revealed the concept of environmental security. These problems began to occupy a prominent place in the security perceptions and policies in both national and international level. Environmental problems have turned into a global issue that the international community should deal with and find solutions to. Therefore, it is stated that these problems are transboundary. This is an indicator that environmental problems have become not only a matter of national security, but also of international security. Thus, it has become necessary in order to counter threats to environmental security through multinational processes and mechanisms.

Following the end of the bipolar world order, the contents of the concepts of threat and security have also changed in the new world order and a new understanding of security has emerged. Environmental problems have become one of the most important threats and security

BİR GÜVENLİK MESELESİ OLARAK ÇEVRE SORUNLARI

---

issues of the new world order. With this process, academic interest in the concept of environmental security, which is used to express the relationship between the environment and security, has increased and the concept has gained an important place among security studies. Within the scope of this study, it has been revealed how environmental problems have turned into a security issue in the context of the new security understanding. In summary, the following definition can be made for these problems: they have the potential to cause conflict, but require international cooperation for a solution.

In this framework, environmental problems can be considered as the subject of both national and international security. It is not enough to deal with the issue and produce solutions only on a national basis; international solidarity is crucial. Thus, in parallel with the expansion of the content of security, it has been clearly seen that a significant change and transformation has taken place in the way environmental problems are handled.